

Bakgrunnsnotat: Åpen innovasjon

Innovasjon innebærer å utvikle nye produkter, tjenester eller prosesser for å oppnå verdiskapning eller samfunnsnytte og er dermed relevant for både næringslivet og offentlig sektor. Innovasjon skjer i en kompleks prosess fra en ny idé, oppfinnelse eller nye behov fram til gjennomslag i et marked eller anvendelse i form av nye prosesser eller tjenester. Dette er sjelden en lineær prosess, siden innovasjoner ofte oppstår som resultat av behov definert av forskjellige interessenter, og nye muligheter og ny kunnskap utvikles i samspill mellom ulike aktører.

Åpen innovasjon er dermed innovasjonsprosesser der kunnskapsutvikling ikke bare skjer innenfor en bestemt bedrift eller organisasjon, men i samspill mellom aktører, som for eksempel andre bedrifter, private og offentlige organisasjoner, og forskningsmiljøer. I offentlig sektor er det viktig med et godt samspill med innbyggere og brukere av offentlige tjenester og infrastruktur. Åpen innovasjon kan bidra til raskere utveksling og deling av kunnskap.

Offentlige myndigheter kan i samarbeid med næringsliv, arbeidslivs- og interesseorganisasjoner utvikle regelverk og retningslinjer for å sikre god praksis. Målet er å stimulere til verdiskapning både i privat og offentlig sektor ved både å bygge konkurransefortrinn og utvikle nye, bærekraftige og samfunnsansvarlige løsninger.

Ulike former for åpen innovasjon

Idéen bak åpen innovasjon er at innovasjonsprosesser blir mer effektive og verdiskapende dersom de åpner for impulser utenfra gjennom hele prosessen. Slik kan markeder for idéer, teknologier og halvferdige konsepter etableres og utviklingen av innovasjonen overlates til de aktørene som har de beste forutsetninger for å føre innovasjonen til et marked. Det dreier seg om å anvende markedsmekanismer for å stimulere til at idéer og innovasjonsprosjekter benyttes der de beste forutsetningene for å skape verdier er tilstede.

Digitaliseringen stimulerer til nye samarbeidsformer mellom ulike aktører. Det finnes mange eksempler på etablering av åpne innovasjonsplattformer og -nettverk med felles kjøreregler hvor forskere, næringsliv og andre aktører deler forskningsresultater, teknologi og kunnskap. Tanken er at de ulike aktørene skal kunne få tilgang til hverandres ressurser, at det skal være mindre risikofyllt å teste ut nye ideer og at det skapes nye nettverk og kontakter¹.

Samarbeid mellom konkurrenter i næringslivet er utbredt i forbindelse med utvikling av felles standarder og plattformer. Det er derfor ingen motsetning mellom åpen innovasjon og konkurranse. Det er f. eks. mulig å beskytte kjerneteknologi i en bedrift, og ellers åpent samarbeide om andre sider ved innovasjoner, tjenester og markeder.

I offentlig sektor kan det oppstå utfordringer knyttet til samhandling mellom ulike offentlige aktører, mangelfull tilgang på relevante data, sentralstyring og begrenset brukerinvolvering i utvikling av tjenester og infrastruktur. For å få til mer samarbeid mellom innbyggere, næringsliv og entreprenører, kunnskapsaktører og sivilsamfunnet eksperimenteres det i økende grad med "living labs". Living Labs er en metode for brukerdrevet innovasjon av nye produkter, tjenester og prosesser, samt av organisasjonen som utøver den for å støtte mer åpne innovasjonsprosesser i offentlig sektor. Konseptet benyttes ofte i byutvikling og i utvikling av ulike energiløsninger. Sammen skapes det idéer og forslag til løsninger som testes ut i virkelige omgivelser.

¹ Eksempler er Oracle Cloud (bankløsninger), Open Source Wood (åpen innovasjonsplattform rundt modulbasert trekonstruksjon), Boblberg.dk (digitalt sunnhetsfellesskap, som leverer alarm-, kommunikasjon- og trykghetsløsninger til åpen omsorg).

Store samfunnsutfordringer fordrer nye former for samarbeid

De store utfordringene samfunnet står overfor knyttet til klimaendringer, økt migrasjon og større sosiale forskjeller, krever at det må tenkes nytt i store deler av offentlig og privat sektor. For å kunne møte disse utfordringene må nye løsninger utvikles i et samspill mellom offentlige virksomheter, forskningsmiljøer, innbyggere, sivilsamfunn og næringsliv.

Kompleksiteten som kjennetegner store samfunnsutfordringer krever at forsknings- og innovasjonsprosessene åpnes opp på nye måter. Nye disipliner og forskningstemaer utvikles, og for at forskningen skal kunne bidra til å løse samfunnsutfordringer, må den integreres tettere med innovasjonsaktiviteter i både privat og offentlig sektor. Dette henger sammen med at store samfunnsutfordringer er komplekse og uforutsigbare; de går på tvers av fag og disipliner og på tvers av sektorer og politikkområder. For å få til nye løsninger må et bredt spekter av aktører fra forskning, næringsliv, offentlig sektor, myndigheter og sivilsamfunnet involveres. I dette samspillet er det viktig med en felles forståelse av utfordringer og mulighetsrom på lengre sikt blant, annet ved å drøfte forutsetninger for og konsekvenser av forsknings- og innovasjonsarbeid, usikkerhet og dilemmaer. Utfordringen er å stimulere til samfunnsansvarlig forskning og innovasjon (RRI ²), gjennom å lede prosesser i ønsket retning, maksimere de positive effektene og unngå de negative.

Åpne forsknings- og innovasjonsprosesser fordrer at alle aktører er åpne for gjensidig læring. Dette gjelder også forskeren som gjennom sine erfaringer, perspektiver og forståelser påvirker valg av forskningsfelt og problemstillinger, teori- og metodevalg. Gjennom forskningsprosessen er det viktig at forskeren inviterer til åpne og lærende prosesser, slik at det blir interessant for ulike beslutningstakere og interessenter å delta. Slik kan man få til en ny dynamikk i samarbeidet mellom ulike aktører.³

Deltakelse bør sikres i alle faser, fra planlegging, via gjennomføring til implementering.

Bedriftenes samfunnsansvar

Næringslivets bevissthet om samfunnsansvar har økt betydelig det siste tiåret. Samfunnsansvar handler om hvordan verdiskaping skjer – det vil si hvordan bedrifter produserer varer og tjenester på en lønnsom, ansvarlig og bærekraftig måte. Samfunnsansvar kommer stadig oftere til uttrykk i bedriftens strategi og daglige drift. Spesielt har man de siste årene sett en økende interesse og vilje blant bedrifter til å ta for eksempel miljø- og klimautfordringene på alvor. Strategier og planer om omstilling til en mer bærekraftig og miljøvennlig produksjon, og ønske om å utvikle teknologi og løsninger som bidrar til et grønnere samfunn, får økt oppmerksomhet.⁴

CSR (Corporate Social Responsibility) retningslinjer handler også om å opptre i tråd med universelle normer og verdier knyttet til menneskerettigheter, arbeidslivs- og miljøstandarder, anti-korrupsjon og forholdet til lokalsamfunnet. Ambisjonene er å realisere en dobbel målsetting, at næringslivet gjennom sitt samfunnsansvar kan styrke egen konkurransekraft og bidra til en positiv samfunnsutvikling.

Åpen innovasjon i offentlig sektor

Offentlig sektor skal sikre fellesskapets interesser, forvalte fellesskapets ressurser og ta vare på og legge til rette for sine innbyggers levekår og trivsel. Dette er en utfordring som krever samarbeid med mange ulike aktører. Innovasjon i offentlig sektor kan være nye eller vesentlig forbedrede varer, tjenester, prosesser, organisasjons- og styringsformer eller konsepter som tas i bruk for å oppnå verdiskaping og/eller samfunnsnytte. Åpen innovasjon i offentlig sektor handler ofte om utvikling av

² RRI: Responsible Research and Innovation, se <file:///C:/Users/elv/Downloads/ForklaringbegrepetRRI.pdf>

³ se Jack Stilgoe: Citizen scientists reconnecting with civil society, DEMOS 2009
https://www.demos.co.uk/files/Citizen_Scientists_-_web.pdf

⁴ Se for eksempel UN Global Compact <https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc> og OECD retningslinjer for Ansvarlig næringsliv <https://www.responsiblebusiness.no/>

offentlige tjenester og infrastruktur, og hvordan det offentlige kan finne gode løsninger i samspill med innbyggere og andre aktører ⁵.

Raske samfunnsendringer krever nye fellesskapsløsninger. Forventningene til offentlige tjenester, infrastruktur og forvaltning er høye; det er behov for flere ressurser og insentiver i offentlig sektor til å utvikle innovative løsninger, og til å ta løsningene i bruk.

Det offentliges rolle i forsknings- og innovasjonssystemet

Det offentliges rolle er ikke bare å legge til rette for innovasjon, de skal også ta risiko ved å finansiere ny kunnskap og teknologi i tidlig fase før private aktører er villig til å investere. På denne måten kan det offentlige stimulere til entreprenørskap og innovasjon. Private investorer kapitaliserer på gjennombrudd i forskning finansiert av det offentlige, ofte uten at det offentlige får anerkjennelse eller nytte av det. Denne utviklingen har pågått i hele etterkrigstiden, noe som er godt dokumentert av Mariana Mazzucato. ⁶

Mazzucato understreker at staten må sørge for å utvikle kompetanse for å kunne gjøre de "riktige" investeringene. Dette er en utfordring som rettes til policyaktører, inkludert forskningsråd. Policyaktører må ta inn over seg at innovasjon er en kompleks prosess som ikke nødvendigvis bidrar til å løse utfordringer, men derimot kan bidra til å skape dem; begrunnede retningsvalg er derfor viktig.

Barrierer og dilemmaer for området

I spørreskjemaet på nettsiden kan du besvare spørsmålene under som er særlige relevante for deg eller din institusjon/organisasjon/bedrift.

Stimulere til åpen innovasjon

Økt kompleksitet fordrer nye former for samarbeid i forskningsdrevne innovasjonsprosesser.

- På hvilke områder kan åpenhet stimulere innovasjonsprosesser og hvordan?
- Hvordan stimulere til tverrfaglig og sektorovergripende forskning og innovasjon?

Åpen tilgang til resultater vs. immaterielle rettigheter

- Hvordan kan Forskningsrådet legge til rette for mer åpen innovasjon og hvordan bør dette i så fall gjøres?
- For forskningsbasert åpen innovasjon vil deler av produktet/prosessen være beskyttet av rettighetsregulering og tilgang til resultater i forskningsprosjekter. Hvilke risikofaktorer er knyttet til åpne innovasjonsprosesser med tanke på konkurransefortrinn og immaterielle rettigheter?

Offentlig- privat partnerskap - FoU-institusjoner, næringsliv og offentlig sektor

- Vil åpne forsknings- og innovasjonsprosesser kunne motvirke at offentlig-privat partnerskap utvikler seg i retning av at det offentlige i stadig større grad tar risikoen og de private aktørene får fortjenesten, og i tilfelle hvordan?
- Hvordan kan offentlige myndigheter og Forskningsrådet sikre at FoUI-investeringer bidrar til å løse store samfunnsutfordringer?

⁵ Offentlig sektor i Norge kjøper årlig inn tjenester og produkter for ca. 500 mrd. kroner. I dag benyttes trolig mindre enn én promille av dette budsjettet til anskaffelser av innovative løsninger eller til å stimulere til mer innovative løsninger. Innovative offentlige anskaffelser kan gi betydelige effekter både for offentlig sektor og for samfunnet som helhet.

⁶ The Entrepreneurial State (2013), Mission-Oriented Innovation Policy (2017)

Ekspertrollen og åpne læringsprosesser

- Med utgangspunkt i det området du representerer, hvordan kan det bidra til bred involvering i forskning- og innovasjonsprosesser?
- Med utgangspunkt i området du representerer, hvordan kan forskerens tradisjonelle ekspertrolle utfordres slik at det stimuleres til innovasjon og økt læring for alle involverte parter?